

8. Kloster og købstad fra år 1900

Det havde gennem mange år været et dilemma for klosteret at have sine bygninger og sit økonomiske fundament, produktionsjorden, tæt op ad en købstad i stadig vækst. I starten af det 20. århundrede begyndte Det adelige Jomfrukloster at decimere sine jordbesiddelser i et hidtil ukendt tempo, der endte med et totalt frasalg af samtlige jorder uden for selve klosterhaven.

Købstad i udvikling – gods i afvikling

Det var ikke udelukkende klosterets finansielle problemer, der betingede et frasalg, men en kombination af klosterets økonomiske situation og byens udvikling. Hvis man ikke frivilligt havde solgt fra, var man sandsynligvis endt i en form for tvangssalg eller direkte ekspropriation. Og man havde på det tidspunkt næppe haft mulighed for at sælge til andre end kommunen, når man påtænker den omfattende byggemodning, som krævedes ved de fleste af de frasolgte matrikler.

Damernes Fløj havde drænet kapitalformuen for 115.000 kr. Det var ikke bare en éngangsudgift, men den minimerede også den fremtidige renteindtægt. Fra midten af det 20. århundrede opstod endvidere det problem, at der ikke var et tilstrækkeligt antal kvinder fra de kvalificerede rangklasser, som søgte ophold på klosteret. Løsningen var frasalg.

I 1908 fik kommunen skøde på et 13 ¼ tdr. land stort område langs med vejen til Østre Kirkegård, som var blevet indviet i 1885.¹⁸³ Kommunen agtede selvfølgelig at sælge jorden videre til nye boliger, og klosteret ville gerne sikre sig indflydelse på, hvilke nabobebyggelser man fik. Ledelsen lod derfor tinglyse servitutter, der fastsatte anvendelse og udseende af de kommende huse. Der måtte ikke indrettes butikker eller opføres fabrikker eller drives nogen industriel virksomhed, som ved lugt, larm eller røg kunne genere naboerne. Ikke bare af hensyn til klosterets beboere, men givetvis også for at sikre de kommende boligejere gode forhold i kvarteret. Disse bestemmelser kom i øvrigt til at gælde for størsteparten af de byggegrunde, som kommunen fremover købte af klosteret. Hvor de solgt arealer gik helt ned til Algade, tillod man dog langs denne opførelse af en enkelt række bygninger på maksimalt fire etager, hvor der kunne indrettes butikker.

Samme år, 1908, gik Svogerslev Kirke over til selveje¹⁸⁴ og i 1912 solgte man to fæstehuse i Store Valby og et i Jyllinge.¹⁸⁵

Roskilde begyndte for alvor at bryde ud gennem den gamle byvolds imaginære spændetrøje, og byen strakte nu sine fingre ud langs indfaldsvejene. Et jordindvindingsprojekt på østsiden af den inderste del af Roskilde Fjord havde skabt stor interesse for netop disse grunde langs Frederiksborgvej. Umiddelbart syd herfor lå området 'Kongshegnet' med Haraldsborg Mølle, som havde tilhørt Skt. Agnes Kloster, og som fra stiftelsens begyndelse havde været en del af hovedgårdsjorden. Efter Klostervangskvarterets udbygning, samlede interessen sig om Kongshegns-området og Sankt Agnes. Med de nye byudviklingsprojekter under opsejling, havde ledelsen været forudseende nok til at holde den tidligere Kapelsmølle-jordlod og tilgrænsende hovedgårdsjords uden for forpagtningen.¹⁸⁶ Da dette areal kort efter udbruddet af 1. Verdenskrig blev solgt, var grundlaget skabt for byudvikling af et nyt kvarter med anlæggelse af vejene Sankt Agnes Vej, Juttas Vej og Kong Valdemars Vej.¹⁸⁷

I 1919 blev arvefæstet afløst, hvorefter fæsterne mod et engangsbeløb for altid kunne blive løst fra deres forpligtelser over for godsejeren. Roskilde adelige Jomfrukloster kunne indtægtsføre 230.000 kr. på den konto, men fra nu af var enhver forbindelse til det tidligere bøndergods ophævet.

Klosterhusenes huslodder fik i 1924 endelig formel status af hovedgårdsjord, men da var nedrivningen af ejendomme begyndt. Klosterhusstræde kunne nu gøres bredere på nordsiden, og det skiftede navn til Dronning Margrethes Vej efter byrådsbeslutning den 15. oktober 1930.¹⁸⁸

I forbindelse med udvidelsen af Sankt Peders Stræde måtte klosteret i 1926 afgive ca. halvdelen af den lille plads, som benævnes Currenborgs Plads.

Roskilde Kommunes behov for udvidelsesmuligheder tæt op ad den eksisterende boligmasse førte i 1920'erne til købet af størstedelen af den tidligere klostermarksjord og alle Sankt Agnes-husmændenes tidligere jordlodder med fuld brugsret fra 1927. Derefter kunne man begynde udstyknings af byggegrunde langs Frederiksborgvej, Sankt Agnes Vej og den nu forsvundne Juttas Vej, og i 1929 havde kommunen sin byudviklingsplan klar for den tidligere hovedgårdsjord. Den blev præsenteret under navnet *Roskilde Bys Nye Villakvarterer*. Området ind mod Klostermarken skulle omdannes til en park, som fik navnet Folkeparken. Randarealet ud mod den nye Kong Valdemars Vej skulle

Figur 119. 1913-33. Med landudvindingsprojektet på østsiden af fjorden stiger roskildeborgernes interesse for dette attraktive område, og dermed også for klosterets arealer syd for Haraldsborg. Kort: Geodatastyrelsen.

Figur 120. Luftfoto af Sankt Agneshusene, hvor Sankt Agnes Kloster lå indtil 1571. De to første priorinder, kongedøtrene Agnes og Jutta, har lagt navne til de nye veje i kvarteret. Juttavej var det vestligste stykke af Kong Valdemars Vej, mens Sankt Agnes Vej kun var ført frem til klosterets lejhuse, hvor lejerne endnu dyrkede jordstykket øst for ejendommene. Foto: Sylvester Jensen/ Det Kongelige Bibliotek.

udstykket til villagrunde på samme betingelser, som tidligere beskrevet.

Inden man kom i gang, skete der dog noget på den internationale scene – en verdensomspændende finanskrisse og økonomisk depression. I Roskilde lod man sig ikke slå ud, og med flere års forsinkelse kom projektet endeligt i gang. De store veje Kong Valdemars Vej og Klosterengen blev anlagt. De samles i rundkørslen med anlægget, som i folkemunde kaldes Frøspringvandet, som klinger bedre end det formelle navn Tudspringvandet. Den store arbejdsløshed, som fulgte i hælene på børskrakket, fik også konsekvenser for anlægsarbejdet i Folkeparken. Salget af byggegrunde kom ikke i gang med den ønskede fart, og anlæggelsen af parken, herunder et nyt amfiteater, blev gennemført som et arbejdsløshedsprojekt. Det store amfiteater blev derfor udgravet ved håndkraft. De første huse på Louisevej er opført i 1935; selve parken blev først indviet i 1938.¹⁸⁹

Herefter var klosterets jordbesiddelser indsnævret til kun at omfatte selve klostergrunden, de to parkanlæg Klostermarken og Berte-Margrethes Anlæg samt Sankt Agnes Huse.

Efter omdannelsen af hovedgårdsjorden til Folkepark, var der ikke længere brug for en avlsgård, og den blev derfor revet ned i 1937. Kort efter solgte man området, hvor den østre staldlænge havde ligget sammen med den urtehave, der lå lige øst derfor. Fem år senere blev gaden Ved Klostermuren

Figur 121. Før 1933. De nyanlagte veje Kong Valdemars Vej, Klosterengen samt Tudspringvandet. Senere kom Folkeparken med amfiteateret til på området vest for disse. Foto: Roskilde Lokalhistoriske Arkiv.

anlagt her. Oprindeligt var det tanken, at den skulle have været ført igennem som kørevej til Algade. Herved ville man have genskabt en af byens gamle hovedfærdsåre, Store Grønnegade, hvis historie går helt tilbage til middelalderen. Den fungerede som omfartsvej og gik fra Hestetorvet ned gennem den nuværende Louisevej til Sankt Agnes og udgjorde byens grænse mod øst. Det var denne vej Christian 4. benyttede på vej fra Frederiksborg til Sorø den famøse 7. juli 1647, hvor hele østbyen brændte, og Grønnegades beboere forsøgte at redde deres indbo ved at kaste det ud på gaden og derved uforvarende spærrede vejen for kongen.¹⁹⁰ Da han endelig nåede til Antvorskov, udstedte han derfor en forordning, der pålagde borgerne i Roskilde og de øvrige købstæder at have fast tag på deres ejendomme for at forhindre lignende storbrande. Denne forordning fik stor betydning for Roskilde Kloster, da stiftelsen ad åre også blev underlagt købstadsbestemmelserne, selvom klosteret endnu ikke var en del af Roskilde By. Frem for at konvertere til fast tag, når et stråtag skulle udskiftes, valgte Patronatet ofte at fjerne eller sælge bygningen.

Ved branden forsvandt 160 gårde og huse i flammerne for aldrig senere at blive genopbygget. Til gengæld muliggjorde det mange år senere skabelsen af Folkeparken, som byen og dens borgere har glæde af endnu.

I 1950'erne øgedes klosterets økonomiske problemer betragteligt. Det skyldtes flere forhold, nogle selvforskyldte og andre udefrakommende. De ydre faktorer var stigende ejendomsskatter samt stigende omkostninger til eget personale og fremmede håndværkere. De selvforskyldte faktorer hang sammen med, at man var langsom med at få ændret århundreders indgroede vaner og kutymmer, så levevis og dermed udgifter kunne bringes i harmoni med indtægterne. Igenem 1940'erne var mankoen eskaleret, og flere besparelser måtte nu effektueres. Dyrtidsregulering af konventualinderens hæving blev fjernet for dem, der ikke boede på klosteret. Kørepenge blev afskaffet. Arkitekten, kontorassistenten og opsynsmanden i Berte-Margrethes Anlæg blev afskediget.¹⁹¹ Selvom den fælles husholdning var afskaffet i 1947, måtte man alligevel søge tilladelse til at overføre midler fra egenkapital til driftsregnskabet, og i takt med at kapitalen udhuledes, faldt renteindtægten. Det var en selvforstærkende spiral, som medførte, at man i 1950'erne så sig nødsaget til at foretage yderligere frasalg for at få budgetterne til at holde.

I afsnittet om Folkelivet i parkerne så vi, at det sidste store stykke af den tidligere hovedgårdsjord blev afhændet til

Roskilde Kommune i 1950. Efter kommunens køb af de to parkanlæg blev konventualindernes gamle pavillon på Møstingsholm pillet ned og solgt i 1951. Som erstatning fik damerne en ny pavillon opstillet inde i klosterhaven.

Da hovedgårdsjorden var væk, måtte man i februar 1950 afhænde den første bid af selve klostergrunden inden for klostermuren, nemlig urtehaven syd for gartner- og vaskeri-bygningerne ud mod Algade. Her ville Andelsbanken og Det Kooperative Byggeselskab opføre beboelses- og forretningsejendomme. Selve byggeriet berørte egentlig kun den østlige del af klostermuren, men i 1949 havde stadingeniøren i Roskilde udarbejdet planer for udvidelse af den nordlige side af Algade. En planudvidelse, der nu fik konsekvenser for klostermuren på denne strækning, hvor muren hidtil havde givet et voldsomt afbræk i handelsfacaden. Den stod bogstavelig talt i vejen. Den 14. april 1950 påbegyndtes nedrivningen af den gamle mur og låge. Som erstatning opførtes et hegn bestående af murpiller med stålgitter mellem pillerne samt en ny port, lidt tilbagetrukket fra Algade.

Uden for klostermuren havde man nu kun Sankt Agnes-husene og deres havelodder tilbage, og disse blev afhændet til Roskilde Kommune i 1951. En af salgsklausulerne lød: *"Der må ikke på nogen del af de herøved solgte arealer opføres fabrikker eller drives næringsbrug eller nogen industriel eller anden virksomhed, der ved ilde lugt, larm eller røg kan genere de omboende."*¹⁹²

Beboerne på Sankt Agnes var på dette tidspunkt ikke længere husmænd, men håndværkere med fag som murer, skrædder, fisker og skomager. De fik nu overflyttet deres lejekontrakter til den nye ejer. På en del af arealet oprettede den kommunale parkforvaltning siden en materielstation med aktiviteter, som synes at stride mod de intentioner, som klosteret havde med ovennævnte servitutter.

Fra 1. april 1954 blev Det adelige Jomfrukloster, der hidtil havde hørt til Himmelev Kommune, indlemmet i Roskilde Købstad, og Roskilde betalte Himmelev en afståelsessum på 24.000 kr.¹⁹³

Roskilde Kloster bestod nu kun af bygningerne inden for muren, og den jord, de stod på. Men presset på institutionen var ikke aftaget, så samme dag som man skiftede kommune, indgik klosteret aftale med Roskilde Kommune om salg af et stykke af klosterhaven nord for den tidligere avlsgård. Her skulle blive plads til det nye centralbibliotek. Når dette blev realiseret, var byen for alvor rykket inden for murene. Fem

Figur 122. Klostermuren fra 1866. Den måtte i 1950 lade livet i forbindelse med regulering af Algade og Andelsbankens nybyggeri i 1958. Foto: Jul i Roskilde.

år senere, den 1. august 1959 gik man i gang med byggeriet, der blev i én etage over jorden med en grønnegård i midten. Arkitekt og bygherre fortjener ros for, at man lagde én etage under jorden og byggede biblioteket i røde mursten, hvilket tilsammen gør, at biblioteket på smuk vis passer ind med det fredede kloster. På nogenlunde samme tid, i 1960'erne, var nybyggeriet i Roskilde ellers præget af ucharmerende beton. Ved anlæggelsen af biblioteket i efteråret 1959 afdækkede man resterne af en 45x12 m stor middelalderbygning, som antoges at være en økonomibygning eller lade i sortebrødrenes klosterkompleks.¹⁹⁴ Da biblioteket i 1978 skulle udvides, stødte man igen på middelalderligt murværk. Roskilde Museum blev tilkaldt og kunne efterfølgende konstatere, at man havde lokaliseret de teglovne, som dominikanerbrødrene benyttede under opførelse af deres kloster i begyndelsen af 1200-tallet. Efterhånden som ovnene brændte sammen, byggede man nye ovenpå.¹⁹⁵ Man fandt i øvrigt så mange originale munkesten ved udgravningen, at da klosteret i 2011 skulle renovere klokkegavlen over indgangen i Midterfløjen,

Figur 123. Algade-indgangen med jerngitter og gitterpiller med pyramidetop, 2016. Foto: Jakob Zeuner.

Figur 124. Matrikelkort 1950-77. Klosterjorden langs Kong Valdemars Vej er nu udstykket, og mod nord bliver husmændenes jordlodder til et nyt boligkvarter med nordiske gude- og navne som Valhal Vej og Høders Vej. Kort: Geodatastyrelsen.

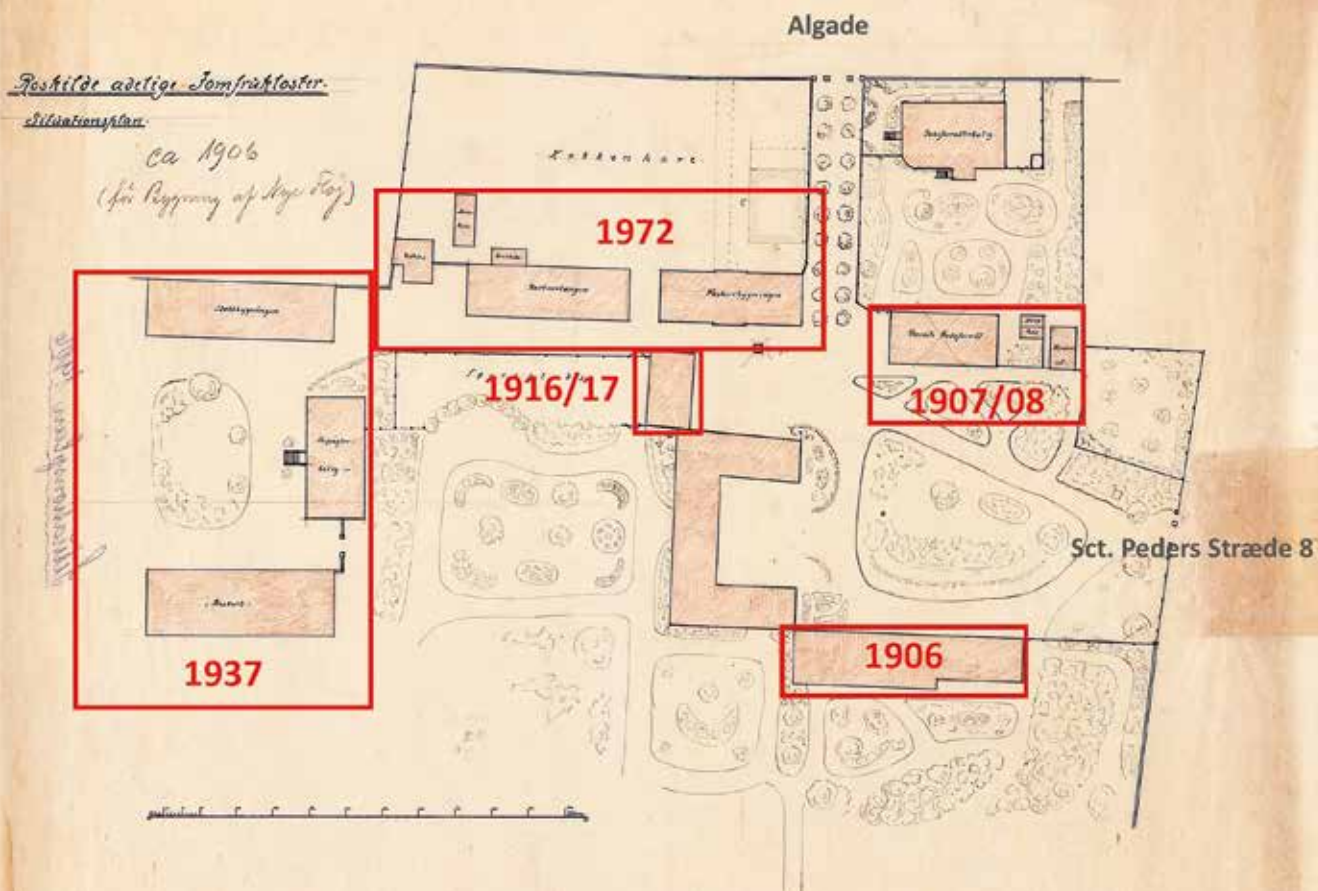
var man i stand til at udføre arbejdet med sten af samme alder som det omgivende bygningsværk.

I slutningen af tresserne voksede de økonomiske udfordringer igen til et så kritisk niveau, at det på ny krævede handling. Ledelsen arbejdede derfor ud fra en strategi om at udnytte klosterets beliggenhed "midt i byen" og ændre det, som tidligere var en belastning til at blive en styrke og en fordel. Patronatet fik udformet et projekt for et forretningskompleks ved Algade 31. Planerne var langt fremme, og man havde fundet interessenter og lejere til lokalerne, da byrådet vendte tommelfingeren nedad. Klosteret stod tilbage med en betragtelig regning på spildt arkitektarbejde og en manglende indtægt i årene fremover. Alternativet var nye frasalg.

SLUMSTORMERBESÆTTELSE 1971

Klosterforvalterboligen på Algade 31 og den bagvedliggende park og allé blev derfor i 1971 solgt til Roskilde Kommune. Som en del af købsaftalen indgik den betingelse, at bygningen skulle rives ned inden 1. januar 1974 for at give indblik til de smukke, gamle klosterbygninger og det grønne område langs byens hovedstrøg. Sådan skulle det imidlertid ikke komme til at gå. Der var oliekrise i Danmark, og også kommunen havde smalhals, så der var ikke råd til at kassere funktionsduelige og velplacerede bygninger. I stedet valgte man at indrette bygningen som kontor- og kursus ejendom for blandt andre aftenskolerne. Det krævede en dispensation fra salgsbetingelserne, men den opnåede man efter forhandlinger med klosteret. I første omgang for en femårig periode,

men som med så mange midlertidige løsninger blev den siden permanent.

Situationen kunne dog let have udviklet sig i en helt anden retning. Købsforhandlingerne mellem klosteret og kommunen trak ud, og da klosterforvalteren og hans familie allerede var flyttet ud, stod bygningen tom i en længere periode. Det var i en tid med ungdomsoprør og antiautoritære aktioner. Slumstormerbevægelsen havde allerede eksisteret i Danmark i nogle år, så en vintermorgen i februar 1971 blev huset besat af en gruppe unge, der barrikaderede døre og vinduer og nægtede at forlade bygningen. Forhandlinger og samtale om sagens rette sammenhæng hjalp ikke, så det gik som så ofte før i disse konflikter sådan, at politiet blev sat ind for at rydde ejendommen. Kort efter vedtog Folketinget "Slumstormer-paragraffen", Lov nr. 227 af 19. maj 1971 om en ændring af saneringslovens § 55, stk. 2, der lovliggjorde, at borgere kunne ibrugtage og bebo ejendomme, der alligevel skulle nedrives, indtil de faktisk blev revet ned.

I modsætning til resten af klosterbygningerne var arkitekt Richard Bergmanns bygning ikke fredet. Det har haft den betydning, at kommunen bl.a. har fået monteret uklædelige, moderne ovenlysvinduer i taget i stedet for de oprindelige

Figur 125. Oversigtsplan over bygningsnedrivninger. Bemærk: Nord er nedad. Kort: Jens Ingwersen/Kurt Buchtrup.

Figur 126. Algade 31, februar 1971. Fredelig afslutning på en aktion, der var medvirkende til en ændring af saneringsloven, som lovliggjorde lignende aktioner. Foto: Roskilde Tidende.

Figur 127. "Vi er her, fordi vi er boligløse". Besætterne bag tremmer i Roskilde Arrest, mens deres sag behandles. Dommen lød på 200 kr. i bøde til hver for overtrædelse af politivedtægten. Foto: Roskilde Tidende.

Figur 128. Algade 31 fra havesiden med det runde hjørne og de famøse ovenlysvinduer. Foto: Kurt Buchtrup.

smukke kviste med buede spir. Bygningen blev i 1988 vurderet som bevaringsværdig i kategori 1 – højeste bevaringsværdi – men da var skaderne sket, også indvendigt. (Se figur 128) Men trods alt ligger huset her stadig og er i dag sammen med omgivelserne indrettet til et "Kreativt Hus for Børn" i bibliotekets regi. På nabobygningen har Roskilde Kommune, Gågadelauget og Roskilde Kunstforening taget initiativ til et stort gavlmaleri. Kunstneren er Mie Mørkeberg, og malerfirmaet Steen Hinnum har i 2019 løst opgaven med at overføre værket til den store mur med motiver, der trækker tråde tilbage til fortidens Sortebrødrekloster.

AKACIETRÆET, HAVENS ÆLDSTE VÆKST

Bibliotekets succes krævede mere plads, og til det formål solgte klosteret i 1971 yderligere 2.400 m², grænsende op til bibliotekets have. Der var den særlige krølle på denne handel, at det netop var på det solgte stykke jord, at klosterhavens pryd og ældste vækst, det smukke akacietræ står. Det vurderes at være plantet omkring 1767-70, og er dermed over 250 år gammelt. Træet er af arten *Robinia pseudoacasia*, dvs. en uægte akacie (den ægte akacie kan ikke gro i Danmark). Fra klosterets Riddersal og fra konventualindernes

tidligere spise- og opholdsstue er der udsigt til dette træ, som i dag er den næstældste og næsttykkeste Robinie i Danmark med en omkreds på 462 cm.¹⁹⁶

Som en forudsætning for salget blev det derfor aftalt, at akacien ikke må fældes, og at der ved projekteringen af biblioteksudvidelsen skulle tages hensyn til bevarelsen af træet. Der må derfor ikke bygges mur eller hegn mellem klosterhaven og træet, så det stadig fremtræder, som om det står i klosterets have. Et vilkår som vise mænd med sans for pietet og historie med rettidig omhu har gjort mulig. Skam få den, der vil ændre på det.

Fra nu af er det ikke længere et middelalderligt teglværk, eller en postmiddelalderlig avlsgård, der ligger umiddelbart øst for klosteret, men et moderne institutionsbyggeri, der på smukkeste vis harmonerer med omgivelserne med sin beskedne højde og sine røde tegltage.

ENDNU ET TEHUS

Klosterets beboere havde ikke glemt den hyggelige tepavillon, der stod på Møstingsholm. Som en erstatning for den fik man som nævnt bygget et nyt tehus – denne gang i selve klosterhaven. I 1970'erne var der desværre nogen, der fandt rudeknusning en underholdende del af byens natteliv, og gentagne gange gik det ud over det lille tehus i klosterhaven. Det blev ledelsen for meget, og tehuset blev demonteret, pakket ned og opbevaret som et artefakt af Roskilde Museum. Da plejehjemsbeboerne på den anden side af Sankt Peders Stræde senere ønskede sig et tehus, kom det atter frem af gemmerne og blev opstillet i haven mellem plejehjemmet og Roskilde Museum. Det tidligere plejehjem rummer i dag ungdomsboliger, og haven går i kulturstrøgssammenhæng under navnet "Tehushaven". Tehuset indgår som en del af Kulturstrøgets mystiske, uhyggelige og festlige indslag ved byens årlige lysfest. Kun få kender dets oprindelse og oprindelige formål.

Ud over Hovedbygningen, Damernes Fløj og Klosterforvalterboligen af 1916 kom fredningen i 1988 også til at omfatte klostermuren, klosterhaven og gårdspladserne.

Hermed var det indtil dato slut med at decimere havearealet på Roskilde Kloster – men fremtiden var stadig usikker.

Fusion med Odense adelige Jomfrukloster

Rekrutteringsgrundlaget smuldrede fortsat, og dermed også indskrivningsbeløbene, formuen og renterne. Den problem-

Figur 129. Den gamle akacie, som stadig kan nydes af klosterets beboere og de mange besøgende både her og på biblioteket. Foto: Søren Lyder Jacobsen/Roskilde Kloster.

Figur 130. Damernes tidligere tehus på sin nye placering i "Tehushaven" i Sankt Ols Stræde. Foto: Jakob Zeuner.

stilling var man ikke ene om i Roskilde. Andre tilsvarende stiftelser havde samme udfordringer. På Fyn for eksempel. Her havde Odense adelige Jomfrukloster været igennem en udvikling, der var meget lig den, der her er beskrevet for Roskilde.

Siden 15. marts 1717 havde klosteret i Odense været bolig for en priorinde og otte jomfruer af dansk adel, stiftet af adelsfrøkenen Karen Brahe (1657-1736). Hun var 15 år yngre end stifterne af jomfruklosteret i Roskilde, men i modsætning til de to enkefruer, blev hun aldrig gift. De kendte hinanden, og stiftelsen af klosteret i Roskilde har utvivlsomt inspireret den fynske adelsfrøken. Hun var 42 år, da klosteret i Roskilde blev stiftet, men alligevel gik der 17 år, inden hun gjorde alvor af at indstifte sin egen institution. Karen Brahe fik hjælp til at udforme fundatsen af Berte Skeel med det resultat, at de oprindelige bestemmelser for de to klostre er næsten ens.

Også i Odense havde økonomiske problemer tvunget klosteret til stykvis at bortsælge stiftelsens jordtilliggender. Som

Figur 131. Karen Brahe (1657-1736). H x B: 81 x 70 cm. Foto: Karsten Damsted, Realdania By og Byg.

i Roskilde gav samfundsudviklingen problemer med at udfylde alle pladser i klosteret, men i modsætning til Roskilde, hvor boligerne var moderniserede, så fremstod bygningen og lejlighederne i Odense efterhånden så utidssvarende, at der blev færre og færre, som ønskede bolig i stiftelsen. Den sidste adelige jomfru forsvandt midt i 1950'erne, og priorinden flyttede ud omkring 1970. I den forbindelse besluttede klosterets ledelse at søge en sammenlægning med Roskilde adelige Jomfrukloster. I 1972 ophørte indskrivningen i Odense, og bygningen blev solgt. Selve fusionen med Roskilde adelige Jomfrukloster skete først i 1974. I præambelen til fundatsen for den sammenlagte stiftelse står blandt andet:

*"Da den Odense adelige Jomfrukloster tilhørende bygning ikke længere var egnet til at tjene sit oprindelige formål, blev den i 1972 overdraget til Odense kommune, og som led i en midlertidig ordning af klosterets forhold godkendte Justitsministeriet ved skrivelse af 7. november 1972, at ledige pladser blandt de indskrevne damer ikke blev besat."*¹⁹⁷

H.M. Dronning Margrethe stadfæstede den nye fundats den 4. december 1974. Herefter var Roskilde Kloster en selvvejende stiftelse ved navn *Roskilde Kloster, Den Skeel-Juel-Brahe'ske Stiftelse*.

KAREN BRAHES BIBLIOTEK OG ODENSE-KLOSTERETS PORTRÆTTER
Ved fusionen blev de indskrevne frøkeners rettigheder overført til den videreførende institution. Det samme skete med klosterets store portrætsamling og forskelligt kostbart inventar, herunder det berømte Nakkebølletæppe. Endvidere blev det enestående Karen Brahes Bibliotek nu en del af Roskilde Kloster. Biblioteket på over 3.400 bind og 1.150 håndskrifter befinder sig også fysisk i Roskilde. Dog ikke i klosteret, men i sikrede faciliteter på Roskilde Bibliotek. Det er det eneste af 16-1700-tallets mange danske adelsbiblioteker, som er bevaret samlet. Samlingen indeholder bl.a. 53 danske unikaværker, som altså ikke findes på andre biblioteker, hverken i Danmark eller i udlandet, samt en række meget sjældne og spektakulære bøger og håndskrifter. Samlingen kan benyttes til forskningsformål med særlig tilladelse.

Alt løsøre blev overført fra Odense til Roskilde, men omfanget af bohaver var begrænset på trods af, at klosteret i Odense havde arveret efter priorinderne.

Roskilde Kloster har aldrig haft sit eget bibliotek på linje med Karen Brahes, men enkelte værdifulde håndskrifter har dog fundet vej til klosterets arkiv, som f.eks. Anne Krabbes

Figur 132. Anne Gøye (1609-1681) lagde grunden til Karen Brahes bogsamling. H x B: 122 x 96 cm. Foto: Realdania By og Byg.

Våbenbog fra begyndelsen af 1600-tallet og Christiane Birgitte Juels afskrift fra 1736 af hendes bror viceadmiral Just Juels levnedforløb. Klosterets ejede tidligere en stor samling ligprædikener, hvoraf kun prædikenen over Berte Skeel fortsat findes på klosteret.¹⁹⁸

Størstedelen af portrætsamlingen fra Odense viser Brahefamilien samt indgiftede slægter. Går man gennem døren, der fører fra Riddersalen ind til den tidligere priorindejlig-hed, kommer man til *Brahestuen*. På portrættet af Karen Brahe ses hun i en dekolleteret, hvid kjole med kantbroderi af perler og guld. Som noget usædvanligt lod Brahe-familien deres små pigebørn portrættere. En tradition, som uden for royale kredse normalt kun tilfaldt drengebørn. I Brahestuen ses den lille Karen Brahe som baby siddende på en stor rød pude på et skakternet gulv.

Grundstammen i Karen Brahes berømte bibliotek havde hun arvet fra sin mors faster, Anne Gøye (1609-1681), som også er portrætteret i Brahestuen som en bistert udseende gammeljomfru – på trods af hendes forholdsvis unge alder. I stuen står en barok øreklapstol betrukket med gobelinstof, der skal have tilhørt Karen Brahe og stået i hendes bibliotek.

Også en særdeles berømt mandlig slægtning har fundet vej til Brahestuen. Tycho Brahe (1546-1601), astronom og bror til Karen Brahes oldefar. Hans portræt er interessant, ikke mindst fordi det blev malet af portrætmaleren C.A. Jensen i perioden december 1837 – marts 1838 efter en original på Odense adelige Jomfrukloster, som kongen havde bedt

Figur 133. Den barokke øreklapstol i Brahestuen stod tidligere i Karen Brahes bibliotek på Odense adelige Jomfrukloster. H x B: 42 x 66 cm. Foto: Realdania By og Byg.

Figur 134. Elisabeth Sophie Arenfeldt (1686-1710) blev indskrevet i 1704 som 18-årig på Roskilde adelige Jomfrukloster, hvor hun døde kun 24 år gammel. Foto: Realdania By og Byg.

om at få indlemmet i den kongelige portrætsamling på Frederiksborg Slot. Sammen med mange andre portrætter gik denne original tabt ved slottets brand i december 1859.¹⁹⁹

Selvom flere af de portrætterede var i familie med og endog søskende til Odenses klosterfrøkener, så er ikke en eneste af klosterfrøkenerne herfra afbildet. Til gengæld er der to af Roskildes konventualinder, nemlig søstrene Arenfeldt. Deres far, Jørgen Arenfeldt (1644-1717) til Rugaard, der en kort overgang var gift med den fra litteraturen velkendte Marie Grubbe, havde fem døtre fra sit andet ægteskab. Han kom i økonomiske vanskeligheder og måtte sælge de fleste af sine hovedgårde, og måske derfor endte tre af døtrene på de ny-stiftede jomfruklostre og en fjerde på et enkekloster.

Elisabeth Sophie Arenfeldt (1686-1710) blev indskrevet i 1704 som 18-årig på Roskilde adelige Jomfrukloster, hvor hun døde seks år senere. Hilleborg Holck Arenfeldt (1690-1758) blev ved faderens død, som 27-årig indsat på en patronplads i Odense adelige Jomfrukloster, hvor hun døde under en epidemi i 1758.

Figur 135. Elisabeth Cathrine Arenfeldt (1691-1743) blev som 23-årig indskrevet i Roskilde adelige Jomfrukloster på en Skeelsk patronplads og blev her til sin død i 1743, 52 år gammel. Foto: Realdania By og Byg.

Den sidste søster, Elisabeth Cathrine Arenfeldt (1691-1743), blev som 23-årig indskrevet i Roskilde adelige Jomfrukloster på en Skeelsk patronplads og blev her til sin død i 1743, 52 år gammel. Familien er et (trist) eksempel på den udvikling, der inspirerede fruene Ulfeldt og Skeel til at oprette et jomfrukloster i Roskilde.

Jørgen Arenfeldt var bror til Jakob Arenfeldt, den tidligere ejer af Sortebrødregård, og portrætterne af hans tre døtre Marie Margrethe og to gange Elisabeth hænger nu på Roskilde Kloster.

Efter Brahestuen kommer man ind i *Sølvstuen*. Navnet giver sig selv, når man ser sølvtøjet funkle bag glaslågerne. Her hænger det store maleri, *Skattens Mønt*, som Martin Nystrup i 1890 flyttede fra Riddersalen til Kirkesalen. Da Matthison-Hansen orgelet kom til i oktober 1998, blev maleriet igen flyttet og hænger nu her i Sølvstuen.²⁰⁰

I samme lokale hænger også et af de nyere portrætter i samlingen, patron Albret Skeel malet af Pia Schutzmann i 1991.

Figur 137. Albret Skeel malet af Pia Schutzmann i 1991. Kontorchef A. Skeel var patron som repræsentant for Skeelerne fra 1974-1978. Foto: Søren Lyder Jacobsen/Roskilde Kloster.

Figur 136. Skattens Mønt antages at være en kopi af et værk fra den flamske skole af Peter Paul Rubens (1577-1640) eller hans yngre kollega, Jacob Jordans (1593-1678). Billedet er ikke signeret, og der har derfor været flere bud på kunstneren – dog ikke Rubens. Det skønnes at være malet i samme periode som originalen, dvs. 1600-tallet, og hører derfor til blandt klosterets ældste kunstværker. Efter forskellige placeringer hænger det nu i Sølvstuen. H x B: 180 x 194 cm. Foto: Søren Lyder Jacobsen/Roskilde Kloster.

ADGANGSKRAVENE LEMPES

Fundatsen for den fusionerede stiftelse adskilte sig på ét punkt væsentligt fra tidligere bestemmelser, idet alle mænd og kvinder, enlige eller ægtepar nu kunne søge optagelse, hvis de havde dansk indfødsret, var selvhjulpne og egnede til et bofællesskab samt havde rimeligt behov for den støtte, som en bolig i klosteret gav. Der kom også flere henvendelser med baggrund i de nye betingelser, som da enken efter maleren Paul Gauguins barnebarn, Emile Gauguin, i 1981 søgte ind. Hun var barnebarn af det tidligere rektorpar på Roskilde Katedralskole, Agnes og Vilhelm Bóetius, og efter et ophold på Christiansminde Kloster ved Glumsø ville hun nu gerne tilbage til Roskilde. Men på dette tidspunkt stod der stadig 30 konventualinder indskrevet på ekspektancelisten, og de havde naturligvis forsteret til de kommende ledige lejligheder.²⁰¹ Helt frem til 1993 besatte man ledige lejligheder fra denne liste. Herefter var det foreløbig slut med nye beboere fra konventualindernes rækker. Det kan dog godt forekomme igen, da klosteret i skrivende stund fortsat har et antal indskrevne konventualinder. Den sidste priorinde var Judith Sandager Jeppesen, fra 1986 til 1997. Hun var af ungarsk adelsslægt og katolik, og det sidste gav anledning til en del murren i krogene blandt konventualinder og de øvri-

ge beboere. Måske var det derfor, man året efter hendes død, i 1998, ændrede fundatsen, så man nu foruden at have dansk indfødsret også skulle være medlem af folkekirken for at opnå en bolig.

Fra 1930 til 1974 havde beboertallet været ret konstant. Til gengæld var tjenestefolkene reduceret til det halve.²⁰² Afskaffelsen af den fælles madordning i 1947 havde overflødiggjort en stor del. Efter Margrethe komtesse Ahlefeldt-Lauervigs (1918-2004) død, boede der ikke længere konventualinder på Roskilde Kloster. Med de nye regler steg beboertallet igen, men da indflytterne skulle være selvhjulpne, havde de hverken krav på eller behov for tjenestefolk.

År	1930	1940-45	1974	2021
Beboere	7	9	6	17
Tjenestefolk	15	10-13	7	1 portner

Den tidligere priorindebolig bebos for tiden af ægteparret Tove Winther Kvist og Leo Elmbirk Jensen, som er kommet til under de nye bestemmelser. De flyttede ind i april 2015 og kan fortælle, hvordan det er at leve i en bolig og på et sted, der rummer så meget historie:

”Det er som at bo på landet – midt i byen, sagde en ven, da han første gang besøgte os i Priorindeboligen i den ældste del af Roskilde Kloster. Helt forkert er det ikke. Byens liv og mylder er på afstand, men heldigvis er klosteret ikke mere – som i fordums tider – afsondret fra omverdenen. Her kommer mange gæster, og vi er nu 17 voksne, kvinder, mænd, par og også et par børn med et godt og velfungerende naboskab.

Der opleves en helt speciel atmosfære ved at bo i Roskildes ældste beboede hus. Efter vore dages standarder er rummene på mange måder upraktiske, men meget charmerende og stemningsfulde. Når solen skinner ind på murene i den indre klostergård, og de gamle munkesten gløder med en dyb, gylden farve, kan vi stå og falde i staver ved vinduet og føle os forbundet med de mange mennesker, som igennem århundreder har haft deres liv og virke her.”

Som et spin-off af initiativet omkring klostermuren blev foreningen ”Roskilde Klosters Venner”, med Tove Kvist som formand, dannet i efteråret 2015 med det overordnede formål at yde økonomisk og praktisk støtte til vedligeholdelse og restaurering af Roskilde Kloster. Medlemmernes frivillige donationer har gjort, at klosteret nu er godkendt som en almenevelgørende stiftelse, hvilket medfører, at klosteret kan få del i puljen af såkaldte moms kompensationsmidler. Samlet

Figur 138. Havestuen i Priorindefløjens stueplan set mod øst. Herfra er der adgang til klosterhaven (tv.), klostergården (th) og trappen til 1. sal. Denne er måske en del af sikkerhedsplanen samtidig med udgangen til klostergården. Fra rummet i baggrunden var der tidligere adgang til hjørnestuen. Foto Tove Winther Kvist.

set har foreningen således både medvirket til at højne kendskabet til klosteret og til at give klosteret et kærkomment økonomisk tilskud.

BYGNINGSKOMPLEKSETS VEDLIGEHOLDELSE

Den store og vedligeholdelseskrævende bygningsmasse har gennem tiden givet klosteret mange økonomiske udfordringer. Kort efter sidste årtusindskifte førte faldende renteindtægter, urealistiske lave huslejer og stigende håndværkerpriser til en uholdbar situation for klosteret. Direktionen og den dengang nye klosterforvalter, kammerherre, oberst Søren Lyder Jacobsen, måtte i 2008 gennemgribende revidere klosterets økonomi og forretningsgange. Huslejerne blev hævet til et mere rimeligt niveau, udgifterne skåret kraftig ned, ind-

tægtssiden hævet, bl.a. gennem et øget antal rundvisninger og udlejning af salen, men især har man søgt og fået støtte fra mange almenvelgørende fonde. Dette har alt sammen bevirket, at klosteret i de senere år har kunnet gennemføre et stort antal restaurerings- og renoveringsprojekter. Blot i de seneste 10 år, er der brugt ca. 9 mio. kr. på sådanne arbejder; hertil kommer almindelig vedligeholdelse. Til gengæld bliver klosterets bygninger, haven og muren efterhånden bragt i mere forsvarlig stand. Klosteret lægger i den forbindelse megen vægt på at føre tidligere – og ikke altid lige veludførte – renoveringsarbejder tilbage til en mere historisk korrekt situation. For denne indsats modtog klosteret i 2020 Foreningen for Bygnings- og Landskabskulturs plakette.

Figur 139. I 2020 modtog klosteret denne plakette fra Foreningen for Bygning- og Landskabskultur som anerkendelse for stiftelsens bevaringsmæssige indsats. H x B: 17 x 13 cm. Foto: Søren Lyder Jacobsen/Roskilde Kloster.